



พฤติกรรมการสูบบุหรี่ของเยาวชนไทย

เรียบเรียงโดย นายแพทย์ สุภกร บัวสาย*

ในฉบับ

- ◆ **ผลการศึกษา**
 - สถานการณ์การสูบบุหรี่ของเยาวชน
 - ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของเยาวชนไทย
- ◆ **ข้อเสนอแนะ**

การศึกษาวิจัยนี้มุ่งที่สำรวจพฤติกรรมกรรมการสูบบุหรี่ของเยาวชนไทยทั่วประเทศจากการสุ่มสำรวจ 16 จังหวัดจากทุกภาค ภาคละจำนวนเท่าๆ กัน (รวมทั้งกรุงเทพฯ) โดยใช้วิธี Systematic sampling เพื่อศึกษาแบบแผนของพัฒนาการด้านพฤติกรรมและเจตคติของเยาวชนไทยที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการสูบบุหรี่ รวมทั้งปัจจัยที่สำคัญที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว ปัจจัยด้านสภาวะแวดล้อม ซึ่งรวมถึงผลของฉลากคำเตือนต่อพฤติกรรมการสูบบุหรี่จากเยาวชนไทยและมาตรการทางกฎหมายที่ห้ามเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีซื้อหรือการวิจัยครั้งนี้ได้เสนอผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ดังกล่าวในลักษณะโอกาสเสี่ยง (Relative risk) ไม่ได้พยายามที่จะพิสูจน์ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Casual relationship) การวิจัยนี้จึงมิได้มุ่งเน้นบรรยายสถานการณ์ด้านกว้าง (Descriptive study) เท่านั้น หากยังมุ่งวิเคราะห์หรืออธิบาย (Explanatory study) เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่สำคัญ ที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของเยาวชนไทย เพื่อนำไปสู่

การกำหนดนโยบายวางแผนและแก้ปัญหาที่ตรงจุดมากขึ้น

ข้อเด่นของการศึกษานี้ คือ กลุ่มเยาวชนที่ทำการศึกษาสะท้อนภาพของเยาวชนทั้งในระบบโรงเรียนและทั้งที่ออกจากระบบการศึกษาปกติแล้ว ซึ่งประมาณร้อยละ 20 จะออกนอกระบบโรงเรียนเข้าสู่ตลาดแรงงานแล้ว การสำรวจเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็น 4 กลุ่ม คือ เยาวชนอายุ 15-17 ปีชาย 510 คนและหญิง 1,862 คน เยาวชนอายุ 20-24 ปี ชาย 529 คนและหญิง 2,533 คนที่มาทำบัตรประชาชนในปี พ.ศ. 2538 ช่วงเดือนเมษายนซึ่งเป็นเดือนที่ปิดภาคเรียนและมีผู้มาทำบัตรประชาชนมากที่สุด โดยมีอัตราส่วนของเยาวชนชายต่อเยาวชนหญิงเท่ากับ 1 ต่อ 4 และแบ่งสภาพของการสูบบุหรี่ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1). ผู้สูบบุหรี่เป็นประจำ 2). ผู้สูบบุหรี่เป็นครั้งคราว (รวมผู้เคยสูบบุหรี่แต่เลิกสูบแล้ว ผู้สูบบุหรี่เป็นครั้งคราวและผู้หัดสูบ) 3). ผู้ไม่เคยสูบบุหรี่ นอกจากนี้ การศึกษาวิจัยนี้ยังหลีกเลี่ยงการสำรวจทั่วประเทศตามครัวเรือนต่างๆ (Household survey) ทั้งนี้เนื่องจากเป็นการศึกษาเพียงเฉพาะเยาวชน

เกี่ยวกับผู้เขียน

นายแพทย์สุภกร บัวสาย การศึกษา แพทยศาสตรบัณฑิต (พ.ศ.2526) คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี เศรษฐศาสตรบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ระดับปริญญาเอก การวางแผนด้านสาธารณสุขจากมหาวิทยาลัยฮาวาย โดยทุนของฮิลล์-เวสต์เซ็นเตอร์ ปัจจุบัน รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข งาน การสร้างนโยบายเพื่อสุขภาพโดยการเสนอให้ขึ้นราคากาสิโนหรี่ ผู้จัดการส่งเสริมงานวิจัย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข 5911286-93, E-mail : Supakorn@hsrint.hsri.or.th

* ทำการศึกษาวิจัยโดย นพ.ชูชัย ศุภวงศ์, นพ.สุภกร บัวสาย และนวลอนันต์ ดันติเกตุ

หากต้องสำรวจครัวเรือนจะต้องสำรวจ ครัวเรือนจำนวนมากว่าการสำรวจ ประชากรทั่วไป ซึ่งจะสิ้นเปลืองงบประมาณจำนวนมาก นอกจากนั้นผู้ที่ตอบคำถามซึ่งอยู่ที่บ้านมักเป็นตัวแทน (Proxy responses) ไม่ใช่เป็นกลุ่มเยาวชนเอง ดังนั้นผลการสำรวจนี้จะขอถือเป็นการอธิบายกลุ่มประชากรในเดือนเมษายนเท่านั้น ไม่พยายามที่จะอ้างว่าเป็นกลุ่มประชากรตลอดปี

ผลการศึกษา

1. สถานการณ์การสูบบุหรี่ของเยาวชน พบว่าเยาวชนชายที่มีอายุ 15 ปี เคยหัดสูบบุหรี่จำนวนมากกว่า 1 ใน 3 (ร้อยละ 35.7) ในขณะที่เยาวชนหญิงหัดสูบบุหรี่แล้วเมื่ออายุ 15 ปี มี

จำนวนร้อยละ 9.3 เยาวชนไทยลองสูบบุหรี่ครั้งแรกตั้งแต่อายุ 13-14 ปี เมื่อถึงอายุ 15 ปีเยาวชนหญิงชายจะสูบบุหรี่ (สูบเป็นประจำสูบเป็นครั้งคราว เคยสูบ และลองสูบบุหรี่) โดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 22.5 เยาวชนเหล่านี้จะติดบุหรี่และสูบเป็นประจำร้อยละ 9.3 ของเยาวชนชาย และร้อยละ 0.7 ของเยาวชนหญิง

สำหรับกลุ่มเยาวชนอายุ 22 ปี ผู้ชายจะสูบบุหรี่เป็นประจำร้อยละ 39.2 ผู้หญิงร้อยละ 2.2 เยาวชนที่สูบบุหรี่เป็นประจำส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า เริ่มสูบบุหรี่เพื่อความสนุกสนาน บางส่วน บอกว่าเริ่มสูบบุหรี่เนื่องจากความเหงา วิตกกังวล นอกจากนี้ เยาวชนที่สูบบุหรี่ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 90 ต้องการ

เลิกสูบบุหรี่ และจำนวนกว่า 2 ใน 3 ได้พยายามเลิกสูบบุหรี่แล้วแต่ไม่สามารถเลิกได้

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของเยาวชนไทย

2.1 ปัจจัยทางสังคมเศรษฐกิจและสถานะและการศึกษา พบว่า เยาวชนทั้งชายหญิงที่สูบบุหรี่เป็นประจำทั้งกลุ่มอายุ 15 และ 22 ปี มีผลการเรียนที่ไม่ดี มีการศึกษาต่ำ ออกจากโรงเรียนเร็ว อย่างชัดเจนเมื่อเทียบกับกลุ่มที่ไม่สูบบุหรี่ นอกจากนี้เยาวชนที่ไม่สูบบุหรี่มีการวางแผนการศึกษาในระดับสูงมากกว่ากลุ่มที่สูบบุหรี่เป็นประจำเช่นกัน (ดูตารางที่ 1 และ 2) นอกจากนี้การสำรวจยังพบว่า ยิ่งเยาวชนมีรายได้

ตารางที่ 1 : ปัจจัยทางสังคมต่อการสูบบุหรี่ของเยาวชนไทยอายุ 15 ปี

ปัจจัยที่พิจารณา	สูบบุหรี่เป็นประจำ (%)		โอกาสเสี่ยง (Relative risks)*	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
อาศัยอยู่ใน / นอกเขตเทศบาลเมือง	8.7 / 10.2	1.4 / 0.4	-	4.16
ไม่เรียนหนังสือ / เรียนหนังสือ	16.1 / 5.6	0.9 / 0.6	4.78	-
ผลการศึกษาไม่ดี / ดี	21.2 / 2.1	4.6 / 0.3	18.92	15.35
ทำงาน /ว่างงาน	9.5 / 10.2	0.9 / 0.6	-	-
ฐานะทางครอบครัว ยากจนมาก / พอมีพอใช้	13.8 / 8.9	1.1 / 0.6	1.83	-
อาชีพ ไม่ใช่เกษตรกร / เกษตรกร	14.2 / 2.2	1.2 / 0.0	8.46	-

ตารางที่ 2 : ปัจจัยทางสังคมต่อการสูบบุหรี่ของเยาวชนไทยอายุ 22 ปี

ปัจจัยที่พิจารณา	สูบบุหรี่เป็นประจำ (%)		โอกาสเสี่ยง (Relative risks)*	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
อาศัยอยู่ใน / นอกเขตเทศบาลเมือง	44.3 / 35.6	2.9 / 1.7	1.36	1.96
ไม่เรียนหนังสือ / เรียนหนังสือ	43.8 / 26.3	2.1 / 2.6	3.31	-
ผลการศึกษาไม่ดี / ดี	85.9 / 30.3	5.4 / 2.0	23.08	4.42
ทำงาน /ว่างงาน	44.6 / 28.1	2.2 / 2.3	2.48	-
ฐานะทางครอบครัว ยากจนมาก / พอมีพอใช้	41.0 / 39.1	3.7 / 1.8	-	2.01
อาชีพ ไม่ใช่เกษตรกร / เกษตรกร	47.0 / 40.2	2.7 / 0.5	1.84	5.70

*ค่า relative risk ทุกค่าที่ปรากฏในตารางทุกตาราง มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีระดับความเชื่อมั่นทางสถิติที่ $P \leq 0.05$ สำหรับค่า relative risk ที่ไม่ปรากฏในตาราง (ตัดออก) เนื่องจากไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 3 : ปัจจัยส่วนตัวและครอบครัวสัมพันธ์กับความเสี่ยงต่อการสูบบุหรี่ของเยาวชนไทยอายุ 15 ปี

เยาวชนชาย		เยาวชนหญิง	
ปัจจัยที่พิจารณา	โอกาสเสี่ยง	ปัจจัยที่พิจารณา	โอกาสเสี่ยง
เพื่อนสนิทดื่มเหล้าทุกอาทิตย์	10.20	เพื่อนสนิทหญิงสูบบุหรี่	73.50
เพื่อนสนิทชายสูบบุหรี่	9.80	เพื่อนสนิทดื่มเหล้าทุกอาทิตย์	35.73
เคยถูกคนที่บ้านทำร้ายรุนแรง	9.01	มีประวัติทะเลาะวิวาท พยายามทำร้ายตนเอง	31.71
มีประวัติทะเลาะวิวาท พยายามทำร้ายตนเอง	8.89	พี่สาวสูบบุหรี่	16.89
เพื่อนสนิทเคยลองยาเสพติด	6.33	พักอาศัยอยู่กับทั้งบิดาและมารดา	12.33
เพื่อนสนิทหญิงสูบบุหรี่	6.10	เคยถูกคนที่บ้านทำร้ายรุนแรง	12.12
เวลาที่บิดามารดามีให้กับครอบครัว	4.81	พักอาศัยอยู่กับผู้ดื่มเหล้าหรือเล่นการพนัน	9.99
บิดาเคยสูบบุหรี่	3.71	เวลาที่บิดามารดามีให้กับครอบครัว	6.78
มีกลิ่นปากเป็นที่น่ารังเกียจ	3.71	เพื่อนสนิทชายสูบบุหรี่	6.36

ตารางที่ 4 : ปัจจัยส่วนตัวและครอบครัวสัมพันธ์กับความเสี่ยงต่อการสูบบุหรี่ของเยาวชนไทยอายุ 22 ปี

เยาวชนชาย		เยาวชนหญิง	
ปัจจัยที่พิจารณา	โอกาสเสี่ยง	ปัจจัยที่พิจารณา	โอกาสเสี่ยง
มีประวัติทะเลาะวิวาท พยายามทำร้ายตนเอง	6.83	พี่สาวสูบบุหรี่	14.66
มารดาเคยสูบบุหรี่	5.17	เคยซื้อบุหรี่ให้ผู้ปกครองบ่อยๆ	8.77
เพื่อนสนิทดื่มเหล้าทุกอาทิตย์	4.51	เพื่อนสนิทดื่มเหล้าทุกอาทิตย์	7.77
บิดาเคยสูบบุหรี่	4.27	เพื่อนสนิทชายสูบบุหรี่	6.69
เพื่อนสนิทเคยทดลองยาเสพติด	4.22	มีประวัติทะเลาะวิวาท พยายามทำร้ายตนเอง	6.15
เคยถูกคนที่บ้านทำร้ายรุนแรง	3.48	เพื่อนสนิทหญิงสูบบุหรี่	5.23
พี่สาวสูบบุหรี่	3.48	เพื่อนสนิทเคยทดลองยาเสพติด	5.10
เวลาที่บิดามารดามีให้กับครอบครัว	3.14	เคยถูกคนที่บ้านทำร้ายรุนแรง	5.07
เพื่อนสนิทชายสูบบุหรี่	2.80	มารดาเคยสูบบุหรี่	5.04

หรือมีฐานะดีเท่าไร อัตราการลองบุหรี่ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น

2.2 ปัจจัยส่วนตัวและครอบครัว พบว่า เยาวชนที่สูบบุหรี่เป็นประจำมักมีพื้นฐานทางครอบครัวที่มีความกดดัน ขาดความอบอุ่น ไม่ค่อยมีเวลาอยู่กับพ่อและแม่ สมาชิกในครอบครัวชอบดื่มเหล้า เล่นการพนัน และมีประวัติทะเลาะวิวาท พยายามทำร้ายตนเอง นอกจากนี้ เยาวชนที่สูบบุหรี่เป็นประจำที่มีประวัติถูกตบตี ทำร้ายภายในบ้าน มีโอกาสเสี่ยงในการสูบบุหรี่มากกว่าเยาวชนที่ไม่สูบบุหรี่สูงถึง 4 เท่า พฤติกรรมการสูบบุหรี่ของพ่อแม่ พี่และเพื่อน มีอิทธิพลต่อการสูบบุหรี่ของ

เยาวชนด้วยทั้งสิ้น โดยแม่มีอิทธิพลต่อการสูบบุหรี่ของบุตรสาวมากกว่าบุตรชายโดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนชายอายุ 15 ปี แต่เพื่อนสนิทที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น ดื่มเหล้า เคยลองยาเสพติด มีอิทธิพลต่อการสูบบุหรี่มากทั้งเยาวชนหญิงและชาย (ดูจากตารางที่ 3 และ 4)

3. เจตคติ เยาวชนที่ไม่สูบบุหรี่มีเจตคติในด้านลบต่อเยาวชนผู้สูบบุหรี่ โดยเฉพาะเยาวชนหญิงที่สูบบุหรี่ถูกมองว่าเป็นการแสดงถึงความมีปมด้อยและเก็บกด

4. ผลของฉลากคำเตือนบนซองบุหรี่ ร้อยละ 30.1 ของเยาวชนที่

“ เยาวชนที่สูบบุหรี่เป็นประจำ มักมีพื้นฐานทางครอบครัวที่มีความกดดัน ขาดความอบอุ่น ไม่ค่อยมีเวลาอยู่กับพ่อและแม่และมีประวัติถูกตบตี ทำร้ายภายในบ้าน มีโอกาสเสี่ยงในการสูบบุหรี่มากกว่าเยาวชนที่ไม่สูบบุหรี่สูงถึง 4 เท่า ”

ตารางที่ 5 : พฤติกรรมของผู้ชายต่อเยาวชนอายุ 15 ปีที่มาขอซื้อบุหรี่

พฤติกรรมของผู้ชาย	เยาวชนซื้อบุหรี่		รวม
	ชาย	หญิง	
หยิบบุหรี่ให้ทันที	84.6%	88.1%	86.0%
อิดเอื้อน แต่หยิบบุหรี่ขายให้	11.7%	9.2%	10.7%
ไม่ยอมขายบุหรี่ให้	3.7%	2.7%	3.3%

ข้อเสนอแนะ

1. กำหนดนโยบายและกลยุทธ์ในการควบคุมการบริโภคยาสูบของประเทศ ให้มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ คือ เด็กและเยาวชนตั้งแต่อายุ 12 ปี จนถึง 25 ปี ทั้งในและนอกสถานการศึกษา

2. พัฒนามาตรการและสร้างกลไกในการป้องกัน เพื่อมิให้เยาวชนที่อยู่ในระบบการศึกษามักบังคับหันมาลองสูบบุหรี่จนติดบุหรี่ในภายหลัง และการขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปซึ่งจะส่งผลให้อัตราการสูบบุหรี่ของเยาวชนลดลง

3. การบังคับใช้กฎหมาย พ.ร.บ. ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ.2535 ในส่วนที่ห้ามขายบุหรี่ให้เยาวชนที่อายุต่ำกว่า 18 ปีไม่มีผลในทางปฏิบัติเท่าที่ควร จำเป็นต้องมีการบังคับใช้กฎหมายให้เกิดผลในทางปฏิบัติ โดยกำหนดโทษผู้ชายบุหรี่ที่ฝ่าฝืนให้รุนแรงยิ่งขึ้น

4. การให้ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณะ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอตลอดปี ผ่านสื่อทุกชนิดที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนทั้งหญิงชาย

5. พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน ตลอดจนคู่มือในการรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่สำหรับเด็กและเยาวชน

6. สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มชมรมของเยาวชน เพิ่มและพัฒนาทักษะชีวิตให้นักเรียนในการปฏิเสธเพื่อนที่หยิบยื่นบุหรี่หรือยาเสพติดให้ นักเรียนสามารถเฝ้าระวังไม่ให้เกิดการสูบบุหรี่และเฝ้าระวังไม่ให้ผู้ชายขายให้กับเยาวชนอายุต่ำกว่า 18 ปี

7. สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสุขภาพ เพื่อร่วมกันรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ โดยเฉพาะในงาน/โครงการที่ NGOs สามารถดำเนินการได้มีประสิทธิภาพกว่าภาครัฐ

สูบบุหรี่เห็นว่ามีผลให้เยาวชนที่สูบบุหรี่รู้สึกบึ้งตึงขี้ใจมากขึ้น และร้อยละ 42.0 ของเยาวชนที่ไม่สูบบุหรี่บอกว่าทำให้ไม่รู้สึกอยากสูบบุหรี่ และมีความเชื่อว่า การมีกฎหมายให้ระงับการค้าของบุหรี่มีผลในการป้องกันไม่ให้เยาวชนที่ไม่สูบบุหรี่มาลองสูบบุหรี่

5. ผลของกฎหมายห้ามขายบุหรี่แก่เยาวชน จากการสอบถามพฤติกรรมการขายบุหรี่ให้กับเยาวชนพบว่าถึงร้อยละ 96.7 ของผู้ชายบุหรี่ขายบุหรี่ให้เยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี (ดูตารางที่ 5) ส่วนความเห็นต่อมาตรการทางกฎหมายนั้น เยาวชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 90) สนับสนุนกฎหมายห้ามบุคคลอายุต่ำกว่า 18 ปีซื้อบุหรี่

